

Sundbybergs kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

Sundbybergs kyrka

Sundbybergs församling, Solna kontrakt, Stockholms stift

Kv Sundbyberg 2:19, Rosengatan 15, Sundbyberg, Sundbybergs socken och kommun

Stockholms län, Uppland

Sundbybergs kyrka uppfördes efter ritningar av arkitekt Axel Sjögren och invigdes 1911.

Kyrkan uppfördes i jugendstil och hämtar tydliga influenser från Hjorthagskyrkan i Stockholm, som invigdes 1909 och är ritad av arkitekten Carl Bergsten.

Axel Sjögren (1877–1962) var verksam i Stockholm från 1903 och har inte ritat några andra kyrkor.

Den tid som kyrkan uppfördes var en bryningstid i svenskt kyrkobyggande arkitektoniskt, men även i **liturgiskt** avseende. 1800-talets historiserande **nygotik** stod mot mer moderna uttrycksmedel. Kyrkorådet bjöd in två arkitekter att upprätta förslag till den nya kyrkan i Sundbyberg. Den ene arkitekten, Gustaf Hermansson representerade den äldre generationens arkitektur. Den andre arkitekten, Axel Sjögren var ung och oprövad. Hermanssons förslag var utfört i traditionell **nygotik** och väckte inget intresse hos beställarna, särskilt inte då förslaget dessutom var dyrare. Sjögrens förslag var betydligt modernare, inspirerat av Hjorthags kyrka och antogs av kyrkorådet. Som anställd på Bergstens kontor, hade Sjögren arbetat med den för tiden moderna Hjorthagskyrkan.

Kyrkan bevarades i princip utan större ingrepp i exteriör eller interiör till 1960-talet, då en större renovering genomfördes under ledning av arkitekten Åke Porne. Han lät då avlägsna de **jugendinspirerade** detaljerna i fasaden,

men framförallt var det kyrkans interiör som moderniserades. Bl a försågs kyrkan med ny inredning.

Sundbybergs kyrka är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen.

HISTORIK

Sundbybergs stad växte fram till följd av järnvägens dragning över den dåvarande herrgården Sundbybergs ägor, 1876. Ägaren till gården, AP Löfström, utnyttjade de goda kommunikationerna och anlade därför en förstad. Dess utveckling drog fördel av den svåra bostadsbrist som fanns i Stockholm vid denna tid. Sundbyberg växte fram som stationssamhälle och industriort och blev köping 1888 och fick stadsrättigheter 1927.

Vid den här tiden låg Sundbyberg i Bromma socken. Avståndet till kyrkan i Bromma var dock stort, varför Löfström lät uppföra ett kapell 1878. Kapellet blev med tiden för litet för att motsvara köpingens behov och under 1880-talet beslöt man att uppföra en kyrka på den mark Löfström donerat för stadens räkning. 1909 delades Bromma församling, så att Sundbyberg blev eget pastorat.

Namnet Sundbyberg har sedan 1700-talet använts på ett område vid det gamla Sundby, som då tillhörde Bromma. Orden *sund* syftar till Ballstaån, vars vatten förr stod högre.

BESKRIVNING

Omgivningen

Sundbyberg är en av Stockholms äldsta förorter. Idag är Sundbyberg bebyggelsemässigt sammanväxt med huvudstaden och utgör en del av Storstockholm.

Sundbyberg bildar en egen kommun, som genomkorsas av Europaväg 18 och järnvägen Stockholm-Västerås samt av tunnelbanan.

Idag är Sundbyberg till största delen bebyggt med flervåningshus. Förutom Sundbybergs centrum, består kommunen av stadsdelarna Duvbo, Lilla Alby, Storskogen, Hallonbergen, Ursvik och den senast tillkomna stadsdelen Rissne, invigd under 1980-talet.

Kyrkomiljön

Kyrkan ligger på en höjd med vid utsikt över omgivande landskap. Den kuperade kyrkotomten har bevarats med naturlig terräng, blandskog och stenhällar. Bergstomten medförde att man inte kunde anlägga någon begravningsplats omkring kyrkan. En kyrkogård anlades istället vid Lötsjön. Kyrkotomten inramas med stenmurar och terrasser, som anlades åren 1918–25. Kyrkan och kyrkotomten omges av

Exteriör från nordväst.

flerbostadshus, flertalet uppförda under 1900-talets första hälft.

Kyrkobyggnaden

Kyrkan är uppförd som en treskeppig basilika med murverk av tegel. Kyrkan ligger i östvästlig riktning med koret utformat som en absid och med sidoställt torn i väster. På kyrkans norra sida ligger församlingssal, sakristia och övriga utrymmen i en separat byggnadskropp.

Exteriör

Kyrkan står på en grovhuggen stensockel och fasaderna är putsade i en gråvit kulör. Ursprungligen var både kyrkan och tornets fasader putsade med en grov spritputs och dekorerade med slätputsade detaljer. Kyrkan täcktes ursprungligen av tegel, som i samband med en renovering 1936 ersatts med kopparplåt. Fasaden är försedd med kraftiga strävpelare, både invid och ovanför sidoskeppen. Däremellan genombryts fasaderna av flera, mindre fönsteröppningar. Sidoskeppens fönster verkar kompakt rektangulära, medan mittskeppets övre fönster är vertikalt utsträckta. Västfasaden är dekorerad av flera små rundbågiga fönster.

Tornets murytor var tidigare dekorerade med rödbrunt kakel kring urverken. Detta avlägsnades dock under 1940-talet. Nedanför urverken är murverket genombrutet av vertikalt utdragna ljudöppningar. I tornet hänger tre kyrkklockor, varav de två större är ursprungliga och tillkom 1910. Båda klockorna göts av KG Bergholtz klockgjuteri i Stockholm. Lillklockan som är sekundär tillkom 1964, och göts av Gösta Bergholtz. Genom

Kyrkan med församlingssal från öster.

ornet leder entrén via dubbeldörrar mot söder. Till kyrksalen leder en separat entré från öster, som markeras med en halvcirkelformad balkong.

Interiör

Vapenhuset är inrättat i tornrummet och täcks av ett kryssvalv. Trappuppgången till läktaren är försedd med en dekorativ gallergrind av konstsmide, utförd av konstnären Sivert Rapp 1970. Ursprungligen hade kyrkan även en entré mot norr. Denna sattes dock igen i samband med renoveringen 1960 och här inreddes istället en **brudkammare**. Ovan vindfånget till den södra

Interiör mot öster.

entrén, men även ovan den f d ingången mot norr, finns dekorerade textband med bibelord. Dubbeldörrarna är utförda med tydlig inspiration av **jugendstilen**.

Mittskeppet, som täcks av en öppen takstol, flankeras av lägre och smalare sidoskepp. Takstolen är idag laserad i ljusgrå kulör, men har sannolikt varit omålad tidigare. Sidoskeppen är kryssvälvda och ansluter sig mot mittskeppet med runda bågar. Golvet i **kor** och gångar är belagda med kalksten medan golvet under bänkkvarteren är belagt med linoleum. **Korets** och **triumfbågens** murpartier dekorerar av ursprungliga kalkmålningar utförda av Filip Månsson (1864–1933). Övriga murpartier är målade i en gråvit kulör. I **korets** östra vägg finns en glasmålning, som fungerar som altartavla. Glasmålningen, även den ursprunglig, föreställer Uppståndelsen, och är komponerad av Olle Hjortzberg (1872–1959).

Till kyrkans originalinredning hör predikstolen, som utfördes efter ritningar av arkitekten Axel Sjögren och dekorerades av Filip Månsson. I samband med 1960-talets renovering tillkom kyrkans nuvarande altare i sten och **altarringen** av smäckt smide och galonbeklätt knäfall. Vid samma tillfälle ersattes de äldre

Fönster med målningar utförda av Filip Månsson.

bänkarna med nuvarande träbänkar, laserade i grågrön kulör.

1961 uppfördes en ny orgel med 32 stämmor på läktaren i väster av Åkerman & Lund, Knivsta. Den ursprungliga orgelfasaden var uppbyggd av två högsträckta sidopartier på vardera sidan om västfönstren. I samband med att den äldre orgeln avlägsnades och ersattes med den nya, täcktes den tidigare utblicken genom fönstren. 2004 försågs kyrkan med en ny kororgel från Lettland.

Från **korets** norra vägg leder en dörr in till **sakristian** vars tak dekoreras med målningar och synliga träbjälkar. Den ursprungliga skåpinredningen finns ännu bevarad.

Norr om kyrkorummet ligger kyrksalen.

Interiör mot koret.

Planlösningen är öppen och salen skärmas endast av genom skjutdörrar. Kyrksalens västra vägg, dekoreras av glasmålningar av José Samson, utförda 1960. Mot norr finns en nisch, med ett altare. I samband med 1960-talets renovering delades kyrksalen på höjden så att man fick två inredda salar. Salen täcks därför av ett betongbjälklag. Golvet är belagt med en linoleummatta. Den övre salen, som bevarar det ursprungliga, bemålade taket, används idag främst som repetitionsrum för kyrkans körer.

Under **kor**et uppfördes ursprungligen ett gravkapell. Det används nu som "lillkyrka" och har moderniserats med heltäckningsmatta och

Interiör mot väster.

nya målningar. Mot väster är numera även ett stenaltare uppställt. I lillkyrkan har den f d kororgeln placerats, tillverkad av Erik Paulsson i Uppsala, 1968. Orgeln har 4 stämmor.

Inventarier

Armaturen utgör en självklar och viktig del av kyrkorummets arkitektur. De **jugend**inspirerade takkronorna är ritade av arkitekt Axel Sjögren och utförda i järn. I **koret** står, på vardera sidan om altaret, två järnljusstakar som också är ritade av Sjögren. Ursprungligen var de elektrifierade och betydligt kortare än nu. I kyrkans sidoskepp hänger yngre mässingsarmatur från 1960-talets renovering.

Även dopfunten ritades av arkitekt Sjögren och är huggen i gråvit Ekebergsmarmor av N Arthur Sandin. Ovan **triumfbågen** hänger ett krucifix, utfört av Carl Hyllengren 1910. Till kyrkans ursprungliga inventarier hör även minnestavlan under orgelläktaren i väster. Minnestavlan fungerade ursprungligen som nummer-tavla. Tavlan ram med dekorerat krön är huggen av skulptören Carl Fagerberg. Numera finns en nytillverkad nummertavla till höger om **triumfbågen**.

I kyrkans södra sidoskepp finns en äldre målning föreställande den Heliga familjen. Tavlan är utförd av en okänd italiensk mästare, men tros eventuellt ha utförts av Sebastiano Ricci omkring 1700.

Två **mässhakar** är ursprungliga från 1911. Den ena är tillverkad i röd sammet med guldbrokad. Den andra skänktes från Max Sieverts Fabriksaktiebolag. Från samma tid härrör ett **antependium**, även det i röd sammet. Under 1940-och 50- talet donerades ett flertal textilier till kyrkan.

Kyrkans nattvardssilver består av kalk och **patén** från 1800-talet, samt vinkanna och oblatask från 1911. **Sockenbudstygets** kalk och **patén** kommer från Bromma församling och härstammar från 1700-talet. Kannan och oblatasken inköptes 1914.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

Sundbybergs kyrka ligger monumentalt på sin höjd, trots sekundärt tillkomna flerfamiljshus. Den kuperade kyrkotomten är beväxt med naturlig skogsvegetation. Kyrkans tunga fasadspråk, som förstärks av den grovhuggna sockeln och gråvita putsen, hämtar sin inspiration från äldre svensk arkitektur men även från europeisk **senjugends** enkla former. Närmast inspirerades dock arkitekten av Hjorthagskyrkan i Stockholm.

Invändigt präglas kyrkorummet av ljus och rymd med den öppna takstolen. I kontrast till kyrkorummets ljusa prägel står det **absidformade koret**, som dekorerats med väggmålningar i **nationalromantisk** stil. Till kyrkorummets ursprungliga inredning och inventarier hör predikstolen, dekorerad med samma typ av ornamentala målningar som **koret**. Även dopfunten, krucifixet och minnestavlan tillhör kyrkans ursprungliga inventarier.

I samband med 1960-talets renovering för-sågs kyrkan med nytt altare, ny **altarring** och nya bänkar. Altaret och **altarringen** har en enkel och lätt karaktär i jämförelse med **korets** tyngd och dess ursprungliga inredning. I kyrkorummet är det annars den västra delen med den nya orgeln som mest påverkats av 1960-talets ingrepp.

Kyrksalen karaktäriseras framförallt av 1960-talets renovering, med det moderna takbjälkla-

get, glasmålningarna i fönstren och nischen för altaret mot norr. Den övre salen tillkom i sin helhet under renoveringen. Dock ger det bevarade innertaket en uppfattning om den ursprungliga kyrksalens rymd och karaktär.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- naturtomten kring kyrkan, liksom murar och trappor, terrasser och gångvägar
- kyrkans monumentala, tunga och välbevarade exteriör med bl a den grovhuggna sockeln
- kyrkorummets form som en basilika med öppen takstol
- målningar i kor och långhus
- kyrkans originalinredning och ursprungliga inventarier med dopfunten, "altartavlan", predikstolen, orgelläktaren samt originalarmaturer.

ORIENTERINGSPLANER

Kyrkoplan saknas.

Situationsplan.

KRONOLOGI

År	Händelse	Källa
1908	Beslut fattas att kyrkan skall uppföras efter ritningar av arkitekt Axel Sjögren.	Ljungström 1985
1910	Triumfkrucifix tillverkas av bildhuggaren Carl Hyllengren.	dito
1911	Kyrkan invigs.	dito
1926	Program för restaurering. Oklart om det genomförs.	ATA
1927	Sjuarmade kandelabrar tas bort från koret. Var tidigare skruvade på frontpelarna till altaret.	dito
1936	Kyrkan får ny taktäckning av kopparplåt (tidigare av tegel).	Ljungström 1985
1940-tal	Förenkling av exteriören påbörjas. Detta innebär att man knackar bort det rutverk av rödbruna kakel som tidigare prytt fälten mellan tornurets tavlor.	dito
1944	Neonlysrör monteras överst på tornhuven, som hindermarkering åt Bromma flygfält.	Ljungström 1985
1948	Kyrkans orgel byggs ut och repareras.	dito
1954	Anordnande av bisättningsavdelning , kisthiss mm, efter förslag av Åke Porne.	ATA
1960	Renovering efter förslag av Åke Porne. Kyrkans norra ingångsport sätts igen och i det gamla vindfånget inreds en brudkammare . Kyrksalen delas av med ett nytt bjälklag. Den nedre delen fungerar fortfarande som kyrksal, medan det nya rummet ovan ordnas som kör- och musikrum. Kyrksalen förses med ett glasmosaikfönster av konstnären José Samson. Ny bänkinredning samt en ny flyttbar altarring av smidesjärn ersätter den äldre av trä. Nytt altare av kalksten. Järnljusstakarna i kolet görs om till golvlyusstakar. Tidigare var ljusstakarna kortare och avsedda att placeras på altarbordet. Kyrkan förses med modern armatur, ritad av konstnären Knut Hallgren. Konservering av kalkmålningar efter förslag av konservator Sven Dahlén. Orgelläktaren byggs om. Ny orgel sätts in. Putsen på tornet slås ned och tornet putsas om. I samband med detta fullföljs den förenkling av tornets fasader som påbörjats under 1940-talet.	Ljungström 1985 ATA

År	Händelse	Källa
1961	Ny orgel invigs, tillverkad av Åkerman & Lund, Knivsta. 32 stämmor.	Nilsson 2001
1968	Kororgel från orgelbyggaren Erik Paulsen, Uppsala. 4 stämmor.	dito
1970	Gallergrinden mellan huvudingångens vindfång och trappan till orgelläktaren utförs i konstsmide av Sivert Rapp. Grinden föreställer den gode herden.	Ljungström 1985
1986	Räcke i kortrappan tillkommer.	ATA
1997	Ny handikappramp efter förslag av Tallius Myhrman.	dito
1999	Ny nummertavla.	Kannussaari 2004
2004	Ny kororgel från Lettland. Den äldre kororgeln placeras i lillkyrkan.	dito
2005	Brandutrymningsväg anordnas från den övre kyrksalen.	SLM

KÄLLFÖRTECKNING

Arkitektregistret, Arkitekturmuseet

Muntliga uppgifter från Hanno Kannussaari,
Vaktmästare i Sundbybergs kyrka, 2005 samt
Hans Wernstedt, fastighetsansvarig, 2007

Ljungström, L, *Sundbybergs kyrka*. Upplands
kyrkor XV, Katrinholm 1985

Nationalencyklopedin, Band 17

Nilsson, C, *Kyrkguiden. Uägledning till kyrkor-
na i Stockholms stift*, Stockholm 2001

Österberg, H, *Sundbyberg bygger en kyrka*,
Sundbyberg 1981